

درس دوم:

امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) در یک نگاه

اهداف:

معرفی اجمالی امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) فواید:

۱. آشنائی با نام، کنیه و القاب حضرت

۲. چگونگی ولادت

۳. آشنایی با اوصاف و ویژگی‌های حضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) مطالب آموزشی:

۱. مقدمه:

الف) نگاهی به تاریخچه و شخصیت مادر امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) (ب) تاریخ و محل ولادت امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) (ج) چگونگی ولادت امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) (۲) نام، القاب و کنیه‌های امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) (۳) شمائل و خصوصیات امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) - خصوصیات جسمی - خصوصیات روحی

۴. دوره‌های زندگی امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) (دوران اختفا، غیبت، ظهور)

امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) در یک نگاه

آخرین امام شیعیان و دوازدهمین جانشین رسول خدا (صلی الله علیه و آله وسلم) در سیپده دم جمعه، نیمه شعبان سال ۲۵۵ هجری قمری [۸۶۸ میلادی] در سامراء یکی از شهرهای عراق، دیده به جهان گشود.

پدر گرامی او، پیشوای یازدهم شیعیان حضرت امام حسن عسکری (علیه السلام) و مادر بزرگوار آن حضرت، بانویی شایسته به نام «نرجس» بود که درباره ملیت او روایات، مختلف است. مطابق روایتی، آن حضرت دختر «یشوع» پسر امپراتور روم بوده و مادرش از نسل «شمعون» وصی حضرت عیسی (علیه السلام) است. برابر این روایت نرجس در پی خوابی شگفت مسلمان شد و به هدایت امام عسکری (علیه السلام) خود را در میان سپاه روم که عازم نبرد با مسلمانان بودند قرار داد و همراه جمعی دیگر به اسارت لشکر اسلام در آمد. امام هادی (علیه السلام) کسی را فرستاد که او را خریداری کرد و به سامراء آورد.^۱

روایات دیگری نیز نقل شده است^۲ ولی آنچه مهم و قابل توجه است اینکه حضرت نرجس (علیها السلام) مدتی در خانه حکیمه خاتون - از خواهران بزرگوار امام هادی (علیه السلام) - بوده و تحت تعلیم و تربیت ایشان قرار گرفته است و مورد احترام فراوان حکیمه (علیها السلام) بوده است.

حضرت نرجس (علیها السلام) آن بانویی است که سالها پیش در کلام پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله وسلم)^۳ و امیرالمؤمنین (علیه السلام)^۴ و امام صادق (علیه السلام) مورد ستایش قرار گرفته و از او به عنوان بهترین کنیزان و سرور آنان یاد شده است.

گفتنی است که مادر امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) به نامهای دیگری مانند سوسن، ریحانه، ملیکه و صیقیل (صقیل) نیز خوانده می شد.

نام، کنیه و القاب

نام و کنیه^۱ امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) همان نام و کنیه پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله وسلم) است و در برخی از روایات از بردن نام ایشان تا هنگام ظهور، نهی شده است.

لقبهای مشهور آن حضرت عبارتند از: مهدی، قائم، منتظر، بقیه الله، حجت، خلف صالح، منصور، صاحب الامر، صاحب الزمان و ولی عصر که معروف ترین آنها «مهدی» است.

هر یک از این لقب ها، بیانگر پیام ویژه ای درباره آن بزرگوار است.

آن امام خوبیها را «مهدی» گفته اند زیرا که هدایت شده ای است که مردم را به سوی حق می خواند و «قائم» خوانده اند چون برای حق، قیام خواهد کرد و «منتظر» نامیده اند زیرا که همگان در انتظار مقدم اویند و «بقیه الله» لقب داده اند چرا که باقیمانده حجت های خدا و آخرین ذخیره الهی است.

«حجّت» به معنی گواه خدا بر خلق و «خلف صالح» به معنی جانشین شایسته برای اولیاء خداست. او «منصور» است چون از سوی پروردگار یاری می‌شود و «صاحب الأمر» است چون امر ایجاد حکومت عدل الهی به عهده اوست. «صاحب الزمان و ولی عصر» نیز به معنی آنست که او حاکم و فرمانروای یگانه زمان است.

چگونگی ولادت

در روایات فراوان، از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) نقل شده است که مردی از خاندان او به نام «مهدی» قیام خواهد کرد و بنیان ستم را واژگون خواهد ساخت. فرمانروایان ستمگر عباسی با اطلاع از این روایات در پی آن بودند که در همان ابتدای ولادت امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) او را به قتل رسانند. بنابراین از زمان امام جواد (علیه السلام)، زندگی امامان معصوم (علیه السلام) با محدودیت‌های بیشتری همراه گشت و در زمان امام حسن عسکری (علیه السلام) به اوج خود رسید به گونه‌ای که کمترین رفت و آمد به خانه آن بزرگوار از نظر دستگاه حکومت، مخفی نبود. پیداست در چنین شرایطی باید تولّد آخرین حجّت حق و موعود الهی در پنهانی و به دور از چشم دیگران می‌بود. به همین دلیل حتی نزدیکان امام یازدهم از جریان ولادت امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) بی‌اطلاع بودند و تا چند ساعت پیش از تولّد نیز، نشانه‌های بارداری در نرجس خاتون مادر بزرگوار امام دوازدهم، دیده نشد.

حکیمه خاتون، دختر گرامی امام جواد (علیه السلام)، جریان ولادت را چنین حکایت کرده است:

امام حسن عسکری (علیه السلام) به دنبال من فرستاد و فرمود: «ای عمّه! امشب افطار نزد ما باش! چرا که شب نیمه شعبان است و خداوند در این شب [آخرین] حجّت خود بر روی زمین را آشکار خواهد کرد. پرسیدم: مادر او کیست؟ فرمود: نرجس! گفتم: فدای شما شوم! نشانه بارداری در او پیدا نیست! فرمود: سخن همان است که گفتم! پس [بر نرجس] وارد شدم و سلام کردم و نشستم. او پیش آمد تا کفش‌هایم را بیرون آورد و به من گفت: بانوی من حال شما چگونه است؟ گفتم: بلکه تو بانوی من و بانوی خاندان منی! سخن مرا نپذیرفت و گفت: عمّه جان چه می‌فرمایید! گفتم: دخترم، امشب خداوند متعال به تو پسری عطا می‌فرماید که سرور دنیا و آخرت خواهد بود. پس خجالت کشید و حیا کرد.

حکیمه گوید: پس از نماز عشاء، افطار کردم و در بستر خود آرامیدم و هنگام نیمه شب برای انجام نماز [شب] برخاستم و آن را به جای آوردم در حالی که نرجس [به آرامی] خوابیده بود بدون آنکه اتفاقی برایش روی دهد. پس از انجام تعقیبات [نماز] خوابیدم. سپس هراسان بیدار شدم و حال آن که او همچنان در خواب بود. لحظاتی بعد برخاست و نماز [شب] گزارد و خوابید.

حکیمه ادامه می‌دهد: بیرون آمدم و در جستجوی فجر [سپیده] به آسمان نگریستم. پس فجر اوّل^۷ را مشاهده کردم و نرجس همچنان در خواب بود. پس به شک افتادم! ناگاه امام حسن عسکری (علیه السلام) از جایگاه خود ندا برآورد: ای عمّه شتاب مکن! امر [ولادت] نزدیک است. نشستم و به قرائت سوره‌های «سجده» و «یس» مشغول شدم که نرجس با اضطراب بیدار شد. به سرعت نزد او رفتم و گفتم: «اسم الله علیک»^۸ [نام خدا بر تو باد] آیا چیزی احساس می‌کنی؟ گفت: آری ای عمّه! گفتم: بر خود مسلط باش و دلت را استوار دار که این همان است که با تو گفتم. در این هنگام ضعفی من و نرجس را فرا گرفت. پس به صدای سرورم [نوزاد تولّد یافته] به خود آمدم و جامه را از روی او برداشتم و او را در حال سجده دیدم! در آغوشش گرفتم و او را کاملاً پاکیزه یافتم!

در این هنگام امام عسکری (علیه السلام) مرا ندا داد: «ای عمّه! پسر من را نزد من بیاور! او را نزد وی بردم... در آغوشش گرفتم و فرمود: پسر من سخن بگو! پس لب به سخن گشود و فرمود: "اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له و اشهد ان محمدا رسول الله"». سپس بر امیرالمؤمنین و امامان (علیهم السلام) درود فرستاد تا به نام پدرش رسید و از سخن گفتن باز ایستاد. امام عسکری (علیه السلام) فرمود: ای عمّه او را به نزد مادرش ببر تا بر او سلام کند....

حکیمه گوید: فردای آن روز به نزد امام یازدهم رفتم و بر حضرت سلام کردم و پرده را کنار زدم تا مولایم (امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) را ببینم ولی او را ندیدم از این روز پدر بزرگوارش پرسیدم: فدای شما شوم! برای مولای من چه اتفاقی روی داده است؟ آن حضرت پاسخ دادند: ای عمّه! او را به آن کسی (خدایی) سپردم که مادر موسی، موسی (علیه السلام) را به او سپرد.

حکیمه گوید: چون روز هفتم فرا رسید آمدم و سلام کردم و نشستم. امام فرمود: فرزندم را نزد من آور! من سرورم را آوردم... امام فرمود: فرزندم! سخن بگو! نوزاد [لب بگشود و] پس از گواهی به یگانگی خداوند و درود بر پیامبر اکرم و پدران بزرگوارش این آیات را تلاوت فرمود:

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * وَ نُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَ نَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَ نَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ وَ نَمُكِّنْ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَ نَبْرِىٰ فِرْعَوْنَ وَ هَامَانَ وَ جُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ»^{۱۰}؛

«به نام خداوند بخشنده مهربان. و ما اراده کردیم بر مستضعفان زمین منت نهیم و آنان را پیشوایان و وارثان روی زمین قرار دهیم و حکومتشان را در زمین پا برجا سازیم و به فرعون و هامان و لشکریانش، آنچه را از آنها [= بنی اسرائیل] بیم داشتند نشان دهیم.»

شمایل و خصوصیات

در روایات پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) و اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) شمایل و اوصاف حضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) بیان شده است که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

آن بزرگوار چهره اش جوان و گندمگون، پیشانی اش بلند و تابنده، ابروانش هلالی و کشیده، چشمانش سیاه و درشت، بینی اش کشیده و زیبا و دندان هایش براق و گشاده است. بر گونه راست آن امام، خالی مشکین و در میان شانه اش اثری چون اثر نبوت دیده می‌شود و اندام مبارکش متناسب و دلرباست.

بعضی از ویژگی‌های آن وجود شریف که در سخنان معصومین علیهم السلام بیان گردیده، از این قرار است:

او اهل عبادت و شب زنده داری، زهد و ساده زیستی، صبر و بردباری، عدالت و نیکوکاری است. آن حضرت سرآمد همگان در علم و دانش و وجود نازنینش چشمه سار برکت و پاکی است. او اهل قیام و جهاد، رهبر جهانی، انقلابی بزرگ، منجی نهایی و مصلح موعود بشریت است. آن وجود نورانی از تبار رسول خدا (صلی الله علیه و آله وسلم) و از اولاد فاطمه زهرا (علیها السلام) و نهمین فرزند از نسل سیدالشهداء (علیه السلام) است که به هنگام ظهور بر کعبه تکیه زند و پرچم پیامبر را در دست گیرد و با قیام خود دین خدا را زنده و احکام خداوند را در سراسر گیتی جاری کند و جهان را پر از مهربانی و داد گرداند پس از آن که پر از جور و بیداد شده باشد.^{۱۱}

زندگی امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شامل سه دوره پرفراز و نشیب است:

۱. دوره اختفا: زندگی پنهانی آن حضرت از آغاز ولادت تا زمان شهادت امام عسکری (علیه السلام) است.
۲. دوران غیبت: از هنگام شهادت امام یازدهم (علیه السلام) شروع گردیده تا هر زمان که به اراده خداوند ظهور کند، ادامه خواهد یافت.
۳. عصر ظهور: پس از طی شدن دوران غیبت و به خواست پروردگار جهان، امام دوازدهم (علیه السلام) ظهور

خواهد کرد و دنیا را سرشار از خوبی‌ها و زیبایی‌ها خواهد نمود. هیچ کس زمان ظهور آن موعود منتظر را نمی‌داند و از امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) روایت شده، آنها که برای ظهور، زمانی را تعیین کنند، دروغگو هستند.^{۱۲}

خلاصه درس

- ۱. امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) فرزند امام عسکری (علیه السلام) و از مادری به نام نرجس در صبحگاه جمعه روز ۱۵ شعبان سال ۲۵۵ هجری قمری در سامرا چشم به جهان گشود.
- ۲. نام و کنیه حضرت، همانند رسول خدا است و لقب معروف حضرت «مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف)» است.
- ۳. بنا به حکمت الهی دوران حمل امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) نامحسوس و قضیه ولادت حضرت از چشم دیگران مخفی بوده است.
- ۴. شمائل ظاهری و اوصاف و خصوصیات جسمی حضرت در روایات ذکر شده است.
- ۵. دوران زندگی امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شامل دوره پنج ساله اختفاء، دوره هفتاد ساله غیبت صغرا و دوره طولانی غیبت کبری است.

معرفی منابع جهت مطالعه و پژوهش

۱. الغيبة - شیخ طوسی
۲. تاریخ غیبت صغرا - سید محمد صدر
۳. منتخب الاثر - آیت الله صافی گلپایگانی
۴. درسنامه مهدویت - خدامراد سلیمیان - ج ۱
۵. تاریخ سیاسی غیبت امام دوازدهم (عجل الله تعالی فرجه الشریف) - جاسم حسین
۶. کمال الدین - شیخ صدوق - ج ۲.
۷. تاریخ عصر غیبت - پورسید آقایی و...
۸. فصلنامه انتظار - شماره ۲۱
۹. امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) از ولادت تا ظهور - محمد کاظم قزوینی

۱. کمال الدین، ج ۲، باب ۴۱، ح ۱، ص ۱۳۲.
۲. یحار الانوار، ج ۵، ح ۲۹، ص ۲۲، و ح ۱۴، ص ۱۱.
۳. همان، ج ۵۰، ح ۷، ص ۲۱.
۴. الغیبة طوسی، ح ۴۷۸، ص ۴۷۰.
۵. کمال الدین، ج ۲، باب ۳۳، ح ۳۱، ص ۲۱.
۶. اسمی است که با لفظ «اب» یا «ام» شروع می شود مانند: اباعبدالله و امّ البنین.
۷. مقصود سفیدی است که اندکی پیش از اذان صبح در افق دیده می شود.
۸. این جمله کنایه از این است که بلا از تو دور باد.
۹. سوره قصص، آیات ۵ و ۶.
۱۰. کمال الدین، ج ۲، باب ۴۲، ح ۱، ص ۱۴۳.
۱۱. منتخب الاثر، فصل دوم، از ص ۲۳۹ تا ۳۸۳.
۱۲. احتجاج، ج ۲، ش ۳۴۴، ص ۵۴۲.